

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.17>

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОДИФІКАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Олійник А.В.,
*аспіранта кафедри права людини
та юридичної методології
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0009-4071-7421
e-mail: oliyник@i.ua*

Олійник А.В. Стан та перспективи розвитку кодифікації законодавства України.

У статті досліджується стан та перспективи розвитку кодифікації законодавства України. Вказується, що правова реформа супроводжується прийняттям нових законів і нормативних актів, які покликані забезпечити єдиний механізм правового регулювання суспільних відносин і ефективне функціонування національної правової системи. Проте динамічний розвиток правової системи, зокрема, через створення нових нормативних актів, внесення змін до існуючих та подолання колізій, порушує системність законодавства, що негативно впливає на регулювання суспільних відносин. Звертається увага, на те, що перехід до повноправного членства в Європейському Союзі здійснюється багатомірними змінами в різних сферах українського суспільства. Зазначається, що кодифікація законодавства є важливою формою упорядкування нормативно-правових актів, яка поєднує як правотворчу, так і систематизуючу діяльність. Вона спрямована на усунення прогалин і колізій у законодавстві, підвищення його системності та узгодженості, що в результаті забезпечує ефективніше правове регулювання суспільних відносин і сприяє розвитку правової системи України. Обґрунтовується необхідність узгодження українського законодавства з європейськими нормами є ключовою умовою для виконання вимог щодо членства в ЄС. Зазначається, що процес гармонізації законодавства України з правовою системою Європейського Союзу є постійним і тривалим, і він не завершиться навіть після досягнення членства. На жаль, не у всіх сферах українське законодавство відповідає сучасним міжнародним стандартам. Робиться висновок, що саме тому вимагає нагальна потреба в кодифікації національного законодавства, яка дозволяє упорядкувати нормативно-правову базу, уникнути порушень і прогалин у правових нормах, а також покращити правове регулювання багатьох сфер суспільних відносин. Доводиться, що кодифікація законодавства України сприятиме підвищенню ефективності правового регулювання, систематизації норм і усуненню правових колізій. Вона забезпечує актуальність правового регулювання та дозволить узгодити вітчизняне законодавство з правовими актами ЄС. Обґрунтовується, що проведення кодифікації стане основою для стабільного розвитку правової системи України в умовах євроінтеграції та дозволить забезпечити відповідність національних норм вимогам європейського законодавства.

Ключові слова: законодавство, розвиток, систематизація, кодекс, кодифікація, правове регулювання.

Oliylyk A.V. The state and prospects of the development of the codification of the legislation of Ukraine.

The article examines the state and prospects for the development of the codification of the legislation of Ukraine. It is indicated that the legal reform is accompanied by the adoption of new laws and regulations, which are designed to ensure a unified mechanism of legal regulation of social relations and effective functioning of the national legal system. However, the dynamic development of the legal system, in particular, through the creation of new normative acts, amendments to existing ones and overcoming conflicts, violates the systemic nature of legislation, which negatively affects the regulation

of social relations. Attention is drawn to the fact that the transition to full membership in the European Union is carried out by multidimensional changes in various spheres of Ukrainian society. It is noted that the codification of legislation is an important form of regulation of normative legal acts, which combines both law-making and systematizing activities. It is aimed at eliminating gaps and conflicts in the legislation, increasing its systematicity and coherence, which as a result ensures more effective legal regulation of social relations and contributes to the development of the legal system of Ukraine. The necessity of harmonizing Ukrainian legislation with European norms is substantiated as a key condition for fulfilling the requirements for EU membership. It is noted that the process of harmonization of the legislation of Ukraine with the legal system of the European Union is permanent and long-term, and it will not end even after the achievement of membership. Unfortunately, Ukrainian legislation does not meet modern international standards in all areas. It is concluded that this is why there is an urgent need for the codification of national legislation, which allows streamlining the legal framework, avoiding violations and gaps in legal norms, and also improving the legal regulation of many spheres of social relations. It is proven that the codification of the legislation of Ukraine will contribute to increasing the effectiveness of legal regulation, systematization of norms and elimination of legal conflicts. It ensures the relevance of legal regulation and will allow to harmonize domestic legislation with EU legal acts. It is substantiated that codification will become the basis for the stable development of the legal system of Ukraine in the conditions of European integration and will allow to ensure compliance of national norms with the requirements of European legislation.

Key words: legislation, development, systematization, code, codification, legal regulation.

Постановка проблеми. Реформування правової системи України спрямоване на забезпечення реалізації прав і свобод громадян у повсякденному житті та практичній діяльності, удосконалення роботи державних органів, а також на зміцнення правової системи і законодавства. Основними цілями реформ є розвиток демократії, підвищення законності та забезпечення правопорядку в суспільстві. Правова реформа супроводжується прийняттям нових законів і нормативних актів, які покликані забезпечити єдиний механізм правового регулювання суспільних відносин і ефективно функціонування національної правової системи.

Проте динамічний розвиток правової системи, зокрема, через створення нових нормативних актів, внесення змін до існуючих та подолання колізій, порушує системність законодавства, що негативно впливає на регулювання суспільних відносин. Системність, яку повинні забезпечувати нормативні акти, є важливою для ефективного правового регулювання, і тут важливу роль відіграє систематизація законодавства. Систематизація дозволяє усунути прогалини та протиріччя в праві, забезпечуючи його узгодженість та гармонійність. Однією із ефективних форм систематизації вітчизняного законодавства слід вважати його кодифікацію, яка в сучасних трансформаційних процесах правової системи нашої держави, набуває важливого значення. Саме тому в сучасних умовах, поряд із правотворчістю, особливого значення набувають питання систематизації законодавства, шляхом його кодифікації.

Метою статті є висвітлення перспектив кодифікації вітчизняного законодавства.

Стан опрацювання проблематики. Загальнотеоретичні та практичні питання кодифікації законодавства були предметом досліджень багатьох науковців, таких як С.М. Братусь, Є.В. Гетьман, А.М. Колодій, Л.Р. Наливайко, Н.М. Пархоменко, О.В. Петришин, І.М. Погрібний, О.Я. Рогач, Г.Г. Шмельова, та ін. Дослідження цих та інших вчених зробили вагомий внесок у розвиток теорії систематизації законодавства та заклали основи для подальших наукових досліджень у сфері кодифікації. Поряд з цим, зараз залишаються недостатньо вивченими у науковій літературі питання перспектив розвитку кодифікації законодавства України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Однією з найскладніших форм систематизації є кодифікація – процес глибокого впорядкування законодавчих актів. Кодифікація передбачає створення нового систематизованого нормативного акту на основі всебічної переробки існуючого законодавства, з включенням нових норм, що змінюють правове регулювання у відповідній сфері. Як зазначають науковці О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко, О.Ф. Скакун та ін., кодифікація не обмежується лише правотворчістю, а також передбачає виключення застарілих норм, усунення колізій та забезпечення єдності правових актів [1, с. 256; 2, с. 8–13].

Варто погодитися з Н.М. Пархоменко, що кодифікація – це важлива передумова забезпечення якості та ефективності правового регулювання суспільних відносин, усунення прогалин та про-

тиріч у праві, зміцнення законності та правопорядку в суспільстві та в державі загалом, становлення; та розвитку національної правової системи шляхом удосконалення законодавства, що є, на її думку, актуальною проблемою і потребує подальшої теоретико-мето дилогічної розробки та практичної реалізації [3, с. 11].

Кодифікація як форма систематизації законодавства має низку важливих властивостей, що визначають її роль у правовій системі. По-перше, вона здійснюється лише суб'єктами, що наділені відповідними правотворчими повноваженнями, такими як державні органи влади. Важливою передумовою успішної кодифікації є високий рівень професійної культури правотворчих органів, оскільки їхня діяльність повинна поєднувати правові знання з розумінням політичних, соціальних, економічних та інших аспектів суспільного життя.

По-друге, кодифікація повинна здійснюватися на основі певних принципів, таких як верховенство права, законність, демократизм, гуманізм та інші. Верховенство права, як зазначається в Конституції України, є основоположним принципом, який гарантує, що всі правові акти мають відповідати нормам Конституції і праву. Кодифікація повинна також відповідати спеціалізованим принципам, таким як своєчасність, повнота та єдина спрямованість правових актів, що забезпечує їх узгодженість і ефективність.

По-третє, кодифікація передбачає не тільки зміну змісту, а й форми нормативного акта. Як зазначають науковці, кодифікація – це не просто оновлення існуючих правових норм, але й створення нових юридично і логічно цілісних нормативно-правових актів, які мають відображати сучасні вимоги суспільства. Кодекси, що виникають в результаті кодифікації, є прикладами таких актів, що мають загальні та спеціальні частини, у яких відображаються галузеві принципи права.

Головною метою кодифікації є забезпечення системності законодавства, його узгодженість і структурна досконалість. Результатом кодифікаційної діяльності є прийняття нових кодифікованих актів, таких як кодекси чи статuti, що упорядковують правовідносини в певній галузі права. Залежно від обсягу, кодифікація може бути загальною, галузевою або спеціальною. Загальна кодифікація передбачає створення кодифікованих актів у всіх галузях права, галузева охоплює правовідносини у конкретній сфері, а спеціальна спрямована на впорядкування норм окремих правових інститутів.

Таким чином, кодифікація законодавства є важливою формою упорядкування нормативно-правових актів, яка поєднує як правотворчу, так і систематизуючу діяльність. Вона спрямована на усунення прогалин і колізій у законодавстві, підвищення його системності та узгодженості, що в результаті забезпечує ефективніше правове регулювання суспільних відносин і сприяє розвитку правової системи України.

Сучасні процеси державотворення та правотворення, які зараз відбуваються в нашій державі актуалізують певні напрямки удосконалення чинного законодавства України шляхом його кодифікації. Так, одним з пріоритетних напрямів роботи в межах процесу адаптації та гармонізації національного законодавства до законодавства країн Європейського Союзу та НАТО залишається робота щодо удосконалення та євроінтеграції законодавства у сфері оборони України. Першочерговим завданням в межах виконання цієї роботи вбачається приведення нормативно-правових актів з питань оборони до узгодженої системи. Основним інструментом та способом систематизації законодавства у сфері оборони на рівні держави визначено його кодифікацію [4].

Науковці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого звернули увагу на проблему розрізненості правового регулювання в законодавстві у сфері оборони та запропонували систематизувати ці закони за предметним критерієм. також, вони виділили такі категорії: 1) закони загального спрямування у сфері оборони; 2) закони, що регулюють правовий режим військового стану; 3) закони про порядок впуску та умови перебування іноземних військових формувань на території України; 4) закони щодо участі Збройних сил України в міжнародних миротворчих місіях і направлення військових контингентів за кордон; 5) закони, які регулюють господарську діяльність у Збройних Силах України та правовий режим майна; 6) закони, що забезпечують правовий та соціальний захист, пенсійне забезпечення і гарантії військовослужбовцям на службах та після

На думку науковців, кодифікація всіх законодавчих актів у сфері військового права України неможлива через складність цієї галузі, проте вона може бути застосована до законів, які мають загальне спрямування у оборонній сфері. До таких законів вони відносяться: Закон України «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про національну безпеку України», «Про Раду

національної безпеки і оборони України», «Про Державний кордон України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізація» та «Про військовий обов'язок і військову службу» Фахівці вважають, що кодифікація оборонного законодавства має здійснюватися у двох основних напрямках: 1) створення єдиного кодифікованого нормативно-правового акта – Оборонного (або Військового) кодексу України; 2) систематизація, удосконалення та розвиток спеціалізованого законодавства України у сфері оборони за функціональними сегментами [5; 6].

В контексті порушеної проблематики В. Горовенко та В. Тютюнник [7, с. 21] рекомендують розпочати глибоку реформу законодавства у сфері оборони шляхом його кодифікації, спрямованої на систематизацію, уніфікацію, докорінну переробку, оновлення та гармонізацію зі стандартами НАТО. Вчені надали обґрунтування нагальної потреби в розробці «Кодексу оборони України» та запропонували можливий варіант його структури:

Наступний напрямок – це кодифікація інформаційного законодавства. Можливість застосування системного підходу до правового регулювання інформаційного простору України викликана значною кількістю нормативно-правових актів у цій сфері. Інформаційне законодавство України включає понад 4 тисячі нормативно-правових актів, які регулюють інформаційні відносини як випадково, так і опосередковано. Однак нинішній стан інформаційного законодавства України характеризується відсутністю системної збалансованості, накопиченістю та наявністю прогалин. Особливо це застосовують закони, які регулюють оприлюднення інформації про діяльність органів влади в Інтернеті, де існує значний потенціал для вдосконалення. Серед основних правових актів, які регулюють інформаційні відносини, можна виділити: Закон України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про телебачення і радіомовлення», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про Національну програму інформатизації», «Про науково-технічну інформацію», «Про телекомунікації», «Про інформаційні агентства», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про Національний архівний фонд і архівні установи», «Про захист персональних даних», «Про державну таємницю» та «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [8].

Чинна правова база, що регулює інформаційний простір, є складною та громіздкою, що вимагає концептуального реформування. Одним із ключових напрямків вирішення цієї проблеми є систематизація законодавства, що регулює інформаційну діяльність. У наукових колах неодноразово підкреслювалося, що така систематизація є необхідною, а також визнана необхідною й правотворчими органами. також, у Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» передбачалася розробка Інформаційного кодексу України, який став ключовим елементом для подальшого впорядкування інформаційного законодавства. Протест, на даний час (станом на кінець 2019 року) цей кодекс так і не було ухвалено [9; 8].

Прийняття Інформаційного кодексу України мало б велике значення для правової системи країни, цей документ міг би стати основним кодифікованим нормативно-правовим актом, який систематично охоплював би правові норми у сфері інформаційних відносин. Він сприяв би розвитку законодавства з урахуванням процесу становлення інформаційного суспільства.

Процес кодифікації інформаційного законодавства є комплексним і включає кілька етапів, зокрема: групування правових актів за певними критеріями, аналіз існуючих нормативно-правових актів, створення узгодженої системи законодавства, адаптацію законодавства та прогалин, а також адаптацію національного законодавства до європейських норм.

Кодифікація інформаційного законодавства має здійснюватися за двома основними напрямками: 1) розробка і прийняття Інформаційного кодексу України, який стане систематизованим актом у сфері інформаційних відносин; 2) систематизація та вдосконалення законодавства у відповідних функціональних сегментах інформаційної сфери. Такий підхід дозволить створити основу для розвитку інформаційного суспільства в Україні та забезпечити ефективне регулювання права в інформаційній галузі. І як слушно зазначає О.С. Дніпров, кодифікація інформаційного законодавства є перспективним напрямом систематизації та узгодження нормативно-правової бази, що регулює інформаційні відносини. Прийняття Інформаційного кодексу України – необхідний елемент побудови уніфікованої системної законодавчої бази, яка регулює національний інформаційний простір на території України [8].

Інші дослідники звертають увагу на необхідності систематизації інноваційного законодавства. Як зазначають фахівці, незважаючи на те, що в Україні вже створено значну нормативно-правову базу у сфері інноваційної діяльності, яка охоплює велику кількість законодавчих актів, відчутно-

го переходу до інноваційної моделі розвитку економіки поки не існує. У той час, коли провідні країни світу, як і США, Японія та Китай, уже рухаються до шостого технологічного укладу, економіка України продовжує базуватися на технологіях третього та четвертого укладів. Це значною мірою пояснюється неузгодженістю та недосконалістю чинного законодавства у сфері інновацій, яке є широким, але водночас фрагментарним і неповним [10, с. 6].

Враховуючи цю проблему, спостерігається нагальна потреба в науково обґрунтованій кодифікації законодавства, яке регулює інноваційну діяльність. Це значно підвищить рівень систематизації та дозволить упорядкувати правові норми в інноваційній сфері. Основним результатом такого процесу має стати прийняття нового Інноваційного кодексу України. Цей кодифікований акт забезпечить комплексне регулювання всіх аспектів інноваційної діяльності.

Прийняття Інноваційного кодексу має стати результатом детальної ревізії чинного законодавства, та дозволить усунути дублювання, прогалини та вимоги між багатьма нормативно-правовими актами. Крім того, важливою частиною цього процесу є уніфікація термінології та узгодження змісту правових норм, що сприятиме чіткості та компенсації регулювання інноваційних відносин. Таким чином, кодифікація інноваційного законодавства дозволить створити цілесну й ефективну систему правового регулювання, що сприятиме розвитку інноваційної економіки в Україні та відповідатиме сучасним викликам технологічного прогресу.

В науці адміністративного права останні роки тривають жваві дискусії стосовно прийняття адміністративно-деліктного кодексу (В.Б. Авер'янов, І.П. Голосніченко, Д.М. Лук'янець, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоець та інші).

Дедалі частіше в наукових дослідженнях виносяться на обговорення питання систематизації екологічного законодавства, його докорінного реформування. Результати такої трансформації упереднюються в декількох основних варіантах висунутих концепцій: 1. Перша стосується бачень перспектив у розробленні й прийнятті Екологічного кодексу, запровадження якого за переважачою думкою матиме наслідки «суттєвого поліпшення загальнонаціональної правової системи охорони довкілля» [11, с. 172]. Другий підхід, розроблений А.П. Гетьманом, пов'язаний із доцільністю прийняття Кодексу законів України про довкілля [12, с. 223–225].

Україна планує розвивати соціальні відносини, зокрема трудові, у відповідності до сучасних суспільних реалій. Одним із ключових завдань є розробка та прийняття нового кодифікованого акта у сфері трудового права, який би дозволив проблеми захворювання, пов'язані із систематизацією трудового законодавства та його ефективним застосуванням. Як зазначають фахівці з трудового права, особливу увагу необхідно приділити покращенню якості правового регулювання через включення до цього акту максимально повного переліку трудових відносин і пов'язаних із ними прав [13].

Висновки. Перехід до повноправного членства в Європейському Союзі здійснюється багатовимірними змінами в різних сферах українського суспільства. Особливий акцент робиться на політичних та економічних аспектах, які повинні відповідати критеріям членства в ЄС. Кожне політичне рішення має вагомі соціально-економічні дослідження, однак основною передумовою для цього є необхідність розвитку та вдосконалення національної правової системи. Узгодження українського законодавства з європейськими нормами є ключовою умовою для виконання вимог щодо членства в ЄС.

Процес гармонізації законодавства України з правовою системою Європейського Союзу є постійним і тривалим, і він не завершиться навіть після досягнення членства. На жаль, не у всіх сферах українське законодавство відповідає сучасним міжнародним стандартам. Саме тому вимагає нагальна потреба в кодифікації національного законодавства, яка дозволяє упорядкувати нормативно-правову базу, уникнути порушень і прогалин у правових нормах, а також покращити правове регулювання багатьох сфер суспільних відносин.

Кодифікація законодавства України сприятиме підвищенню ефективності правового регулювання, систематизації норм і усуненню правових колізій. Вона забезпечує актуальність правового регулювання та дозволить узгодити вітчизняне законодавство з правовими актами ЄС. Таким чином, проведення кодифікації стане основою для стабільного розвитку правової системи України в умовах євроінтеграції та дозволить забезпечити відповідність національних норм вимогам європейського законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків, 2001. 486 с.
2. Зайчук О.В., Оніщенко Н.М. Поняття, зміст, сутність та види систематизації законодавства. *Правова держава*. Вип. 14. К., 2003. С. 8–13.
3. Пархоменко Н.М. Кодифікація законодавства: теоретико-історичні аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2005. № 3. С. 11.
4. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави: Указ Президента України від 8 листопада 2019 року № 837. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/2019>.
5. Лист Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого до Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського від 27.05.2020 № 127-01-556.
6. Котляренко О.П., Остапенко А.І. Актуальні питання кодифікації законодавства у сфері оборони України. http://www.lsej.org.ua/7_2023/7.pdf.
7. Тютюнник В.П., Горовенко В.К. Законодавство у сфері оборони України: стан, проблеми та шляхи реформування. *Наука і оборона*. 2018. № 1. С. 18–22.
8. Дніпров О.С. Перспективи та проблеми систематизації й кодифікації інформаційного законодавства в Україні. URL: https://cusu.edu.ua/images/nauk_zapiski/pravo/7_spec_2019/143-147.pdf.
9. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 № 537-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 12. Ст. 102.
10. Звіт про науково-дослідну роботу «Дослідження проблем кодифікації інноваційного законодавства в Україні». Харків, 2010. 348 с.
11. Гетьман А.П. Проблеми реформування екологічного законодавства: до питання про створення Екологічного кодексу України. *Вісн. Акад. прав. наук України*. Харків, 2006. № 3 (46). С. 172–181.
12. Гетьман А.П. Доктрина екологічного права та законодавства України: монографія. Харків: Оберіг, 2019. 336 с.
13. Денисенко Д.Г. Перспективи прийняття трудового кодексу України, як нагальна проблема кодифікації в галузі трудових відносин. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/547/495>.